
Aleje Jerozolimskie

Dzielnice: Ursus Ochota Śródmieście Włochy

Osiedla: Filtry Stara Ochota Szczęśliwice Solec Śródmieście Południowe Śródmieście Północne Skorosze Raków Salomea Stare Włochy

Atrybuty: Nazwy własne Nazwy geograficzne Nazwy miejscowości w granicach Warszawy

Rok utworzenia nazwy: 1808

Opis

Prowadziły do żydowskiej osady **Nowa Jerozolima** (dzisiejszy pl. Zawiszy), założonej w 1774 przez Augusta Sułkowskiego. Osada istniała krótko, rozebrana w 1776 nakazem sądu marszałkowskiego.

Ciekawostki

Powstały jako droga narolna, biegnąca przez podmokłe tereny, w 1774, łącząc Warszawę z żydowską osadą Nowa Jerozolima Augusta Sułkowskiego, pod nazwą Droga Jerozolimska. Wzdłuż drogi biegł kanał odwadniający, a nad Marszałkowską był mostek. W latach 1823-4 wytyczono aleje o dł. 4 km jako trzypasmową, o szer. 44 m (ze środkowym pasem brukowanym) ulicę wysadzaną topolami balsamicznymi. Pracami kierował Jan Adolf Jasiński. Ulica zbiegała szerokim wykopem do Wisły. Do ozdobienia ulicy użyto darni z łąk szpitala św. Rocha. W 1832 wylądowała tu na spadochronie Eliza Gernerin; startowała z ogrodu Saskiego, a spadła między Bracką a Nowym Światem, łamiąc sobie rękę. W 1844-5 wzdłuż ulicy położono tory kolejowe. W 1866 drogę wybrukowano. Szybki rozwój zapewniły alejom dworce Warszawsko - Wiedeński i Kaliski i do 1900 zabudowane zostały od Wisły aż do ul. Teodory (Chałubińskiego). W 1875-6 usychające topole wycięto. Między 1900-13 nastąpiła końcowa zabudowa ulicy. W latach 1930-3 wykonano wykop linii średnicowej, gdyż pociągi przeszkadzały w dalszym rozwoju ulicy. 01.05.1905 odbyła się tu olbrzymia demonstracja pierwszomajowa, która zakończyła się śmiercią 25 osób na skutek starć z carską policją. Żandarmeria i kawaleria ostrzelała tłum, splazowała szablami i stratowała końmi. W czasie wojny część zabudowy zniszczono, choć wiele dałoby się odbudować. Jednak owe budynki zastąpiono socrealistycznymi gmachami. W 1961 aleje poszerzono, a w 1973 połączono dworzec Zachodni z pl. Zawiszy i dalej, aż do granic Warszawy.

Stan obecny:

Nr 3: **Muzeum Narodowe**. Wcześniej w tym miejscu istniały Ogrody Wahla (patrz niżej). Gmach powstał w latach 1927-38 wg proj. Tadeusza Tołwińskiego, budowę dokończył A. Dygat. Zgromadzono tu zbiory Muzeum Sztuk Pięknych, działającego od 1862, w 1916 przekształconego w Muzeum Narodowe z siedzibą na Podwalu. W czasie II wojny światowej Niemcy planowali wysadzić budynek w powietrze, ale dzięki poświęceniu dyrektora placówki, budynek i zbiory ocalały, choć część Niemcy zdołali wywieźć. Część budynków zajmowały wojska SS i lotnictwa niemieckiego. W 1945 przedstawiono wystawę „Warszawa oskarża”, pokazującą ogrom zniszczeń powojennych w mieście. W 1965-72 rozbudowany o ryzalit od strony parku.

Galeria Sztuki Starożytnej. Umieszczono tu zbiór waz greckich i zabytki egipskie.

Galeria Faras. Mieści się tu zbiór malarstwa średniowiecznego chrześcijaństwa z terenów Sudanu i krzyży etiopskich. Zbiór podzielony jest na pół, jego druga część znajduje się w Chartum. Zabytki znalazła grupa polskich archeologów w latach 1960-4.

Galeria Sztuki Średniowiecznej. Rzeźba gotycka i ołtarze z XIV i XV w. na ziemiach Polskich.

Galeria Malarstwa Obcego. Malarstwo włoskie i niderlandzkie z okresu XIV – XVIII w. Mieszczą się tu dzieła Tintoretta, Cranacha, Jordaensa, Botichellego.

Galeria Malarstwa Polskiego. Jest to głównie malarstwo z XIX w., jednak z założenia obejmuje okres XVI-XX w. Zebrano tu dzieła Jana Matejki (Bitwa pod Grunwaldem), Olgi Boznańskiej, Aleksandra Gierymskiego, Jacka Malczewskiego, Józefa Mehoffera, Władysława Podkowińskiego, Józefa Pankiewicza, Władysława Ślewińskiego, Witolda Wojtkiewicza i Stanisława Wyspiańskiego.

Galeria Sztuki Polskiej XX w. Dzieła z okresu 1914-49.

Gabinet Polskiej Sztuki Zdobniczej.

Gabinet Europejskiej Sztuki Złotniczej.

Gabinet Sreber.

Muzeum Wojska Polskiego. Muzeum powstało dzięki marsz. Józefowi Piłsudskiemu w 1920 i od początku związane było z Muzeum Narodowym. Wewnątrz mieszczą się wystawy: Wojskowość polska średniowieczna i staropolska, Wojny ze Szwecją i Turcją, Czasy saskie, Reformy wojskowe w okresie Oświecenia i wojna w obronie Konstytucji 3 Maja, Powstanie Kościuszkowskie, Legiony polskie i wojsko Księstwa Warszawskiego, Wojsko Królestwa Polskiego i powstanie Listopadowe, Wiosna Ludów i Powstanie Styczniowe, Wojsko Polskie II RP i wojna obronna 1939, Zbrojne podziemie w okupowanym kraju 1939-45, Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie. Na zewnątrz umieszczona jest wystawa plenerowa z XX w.: czołgi samoloty, działa i inne.

Pomnik Dowborczyków. Poświęcony poległym w 1917-9 żołnierzom 1. korpusu Polskiego pod

dowództwem gen. Józefa Dowbor - Muśnickiego. Pomnik wykonał Michał Kamiński i odsłonięto go 01.11.1930. Stał na Wybrzeżu Kościuszkowskim w pobliżu ul. Bednarskiej. Pomnik przetrwał wojnę, ale został zniszczony w czynie pierwszomajowym przez aktywistów ZMP z AWF-u na rozkaz władz miasta 01.05.1948. Przy pomniku stawiano warty, składano wieńce, ale w związku z budową Trasy W-Z trzeba go było usunąć. Później pomnik widziano na Woli, w składnicy złomu. Głowę zabrał kolekcjoner, a reszta przepadła. Pomnik zrekonstruował student ASP, Paweł Spryczyński jako pracę dyplomową, wyjątkowo niedoskonałą, a kolejny raz przez Janusza Pastwę i ten model został odlany w brązie przez Gliwickie Zakłady Urządzeń Technicznych w 1997. Od tamtej pory chwilowo stoi na dziedzińcu Muzeum WP. Od powrotu na dawne miejsce dzielą pomnik kolejne kłótnie i pomysły Komitetu.

Ogrody Wahla. Założone w XIX w., latem mieścił się tu welodrom rowerowy i kort tenisowy (miejsce spotkań młodej elity), zimą ślizgawka dla uczniów za 5 kopiejek. Lodem wylane były również alejki, więc można było spacerować na łyżwach po ogrodzie, a także zrobiono tzw. przełęcz, czyli tor przeszkód, dolinkę, którą trzeba było przeskoczyć. W niedzielę przygrywała łyżwiarzom orkiestra wojskowa z Litewskiego Pułku Lejb-Gwardii. W okresie międzywojennym przychodziły tam wychowawczynie przedszkolne freblanki z dziećmi, a gimnazjaliści ćwiczyli na świeżym powietrzu. Część ogrodu przeznaczono na korty tenisowe. Ponadto był tam sad drzew owocowych, głównie jabłoni.

Nr 7 (przedwojenny nr 1): **Bank Gospodarstwa Krajowego.** Zbudowany w latach 1928-31 wg proj. Rudolfa Świerczyńskiego z rzeźbami J. Szczepkowskiego i ozdobionego płytami z andezytu czorsztyńskiego. Wewnątrz marmur kielecki i alabaster podolski. Po 1945 budynek rozbudowano w stronę Brackiej, a od strony Mysiej powstała w 1955-6 nowa część wg proj. Bohdana Pniewskiego i płaskorzeźbami Szczepkowskiego na potrzeby Ministerstwa Energetyki.

przedwojenny nr 7: w tym **domu** w 1918 roku mieszkał Ignacy Daszyński (1866-1936) - działacz socjalistyczny, marszałek Sejmu.

Nr 15: **Dom mieszkalny.** Powstał w latach '50 XX w.

Bar Praha. Powstał w 1953-4 wg proj. Jana Bogusławskiego i Bohdana Gniewskiego, urządzono go wg wzorów Czechosłowackich. Lokal otwarto 09.03.1959. Był to samoobsługowy lokal, zdolny obsłużyć kilka tysięcy osób dziennie.

Nr 21: **Dom mieszkalny.** Powstał w latach '50 XX w.

Nr 23: **Dom mieszkalny.** Powstał w latach '50 XX w. Mieszkał tu Wiktor Gajda (ur. 1938) - rzeźbiarz, uczestnik wielu wystaw krajowych i zagranicznych, autor takich prac, jak "Król i królowa", "Myśliciel", "Ikar", "Pamiętka pierwszej komunii" czy cyklu 54 figur w 4 rzędach zatytułowanego "Kiedy ranne wstają zorze" (wszystkie wykonane w brązie).

Oficyna kamienicy Arona Kleifa. Zbudowano je w 1883-4 wg proj. Witolda Lanciego. Historyczny adres: Aleje Jerozolimskie 17. Do 2008 roku zachowały się budynki boczne i oficyna tylna - czteropiętrowy przód wraz z belwederkiem został zniszczony w 1944 roku i zastąpiony budynkiem z roku 1950. Przed wojną działało tu Towarzystwo Pomocy dla Biednych Poddanych Austro-Węgierskich.

Tablica pamiątkowa. Brązowa tablica, odsłonięta 21.08.1971 informuje, że tutaj istniało w czasie Powstania Warszawskiego jedyne przejście, osłonięte barykadami, pomiędzy Śródmieściem Północnym, a Południowym.

Nr 25: **Dom mieszkalny.** Powstał w latach '50 XX w. W przyziemiu mieścił się sklep Chinka z wyrobami z Chin i Wietnamu. W 2008 roku rozebrano przedwojenne zabudowania podwórza, kiedy to kamienica nosiła nr 19.

Nr 27 (przedwojenny nr 21): **Kamienica Zygmunta Regelmana**. Powstała w 1893 roku wg projektu Stefana Szyllera. Podczas okupacji hitlerowskiej zniszczona, odbudowana bez detali i balkonów. Być może wówczas została podwyższona o dwie kondygnacje aby dorównała sąsiednim budynkom. Pod koniec lat `60 rozebrano jej oficyny.

Nr 28: **Biurowiec ORBIS**. Powstał w 1949-51 wg proj. Józefa Łowińskiego, L. Tomaszewskiego, Jana Bogusławskiego i Jana Pełki.

Nr 29: **Dom mieszkalny**. Powstał w latach '50 XX w. Istniał tu sklep z wyrobami skórzanymi PEKAR i Pralinka - delikatesy. (podziękowania dla P. Marty Grzybowskiej)

Nr 30 (przedwojenny nr 6): **Kamienica Wsiewołoda Istomina**. Wzniesiona w latach `80 XIX w. wg projektu Adolfa Wolińskiego. Trzypiętrowa, jednopodwórkowa, z dwoma bocznymi ryzalitami i charakterystycznymi neorenesansowymi detalami została zniszczona podczas Powstania Warszawskiego. Podczas odbudowy w 1948 roku została nadbudowana o dwie kondygnacje, pozbawiono ją również wszystkich dekoracji, ujednolicając fasadę z sąsiednimi (nr 28,32). Zachowana klatka schodowa z marmurowymi stopniami oraz żeliwne balustrady.

Tablica pamiątkowa na frontowej ścianie budynku, wmurowana w latach `50 XX w., informująca o pierwszym zjeździe kół młodzieży Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych (31 I - 2 II 1926), na którym powołano Organizację Młodzieży TUR.

Nr 31 (przedwojenny nr 25): **Kamienica**. Przedwojenna. Mieszkał tu Edward Hartwig (1909-2003) - jeden z najwybitniejszych polskich fotografików. Był bratem poetki Julii i endokrynologa Walentego.

Nr 32 (przedwojenny nr 8): **Kamienica Wsiewołoda Istomina**. Powstała w 1887 roku wg proj. Adolfa Wolińskiego w stylu neorenesansowym z fasadą o trzech ryzalitech i licznych bogatych zdobieniach. Pierwotnie czteropiętrowa, o układzie zamkniętym, posiadała jedno podwórze. Na fasadzie właściciel, rosyjski kupiec Istomin, umieścił wówczas popiersia Puszkina i Mickiewicza dłuta Andrzeja Prószyńskiego. Spalona podczas Powstania Warszawskiego, została w 1948 roku nadbudowana o dwie kondygnacje, pozbawiono ją również wszystkich dekoracji, ujednolicając fasadę z sąsiednimi (nr 28,30). W 1949 roku odrestaurowano również rzeźby.

Nr 33: **Dom mieszkalny**. Powstał w latach '50 XX w.

~ przedwojenny nr 31: **kamienica**. Przez wiele lat mieszkał w niej aktor Ludwik Solski (1855-1954).

~ przedwojenny nr 37: mieścił się tu **sklep** ze sprzętem fotograficznym Eugeniusza i Stefana Nasierowskich **FotoKino**.

Fragment muru. 28.01.1944 rozstrzelano tu 102 więźniów Pawiaka.

~ **Casa Marconi**. Kamienica powstała wg proj. Henryka Marconiego dla niego samego i rodziny. Dekoracje pałacyku wykonał syn, Karol Marconi.

Nr 42: **Dom mieszkalny ZOR**. Powstał w 1953-4 wg proj. Jana Bogusławskiego i Bohdana Gniewskiego. Mieścił się tu sklep Natasza, gdzie można było kupić zegarki produkcji radzieckiej, gruzińskie i ormiańskie koniaki, perfumy z Leningradu, płyty winylowe z nagraniami grup radzieckich i inne gadzety rosyjskie. W Moskwie działał siostrzany sklep Wanda, sprzedający podobne wyroby z Polski. Działała tu modna w latach '60 herbaciarnia Gong. Obok mieścił się sklep z obuwem Aligator. Dziś na miejscu Gongu działa restauracja Sphinx. (podziękowania dla P. Marty)

Grzybowskiej)

Nr 44: **Biurowiec Universal**. Powstał ok. 1965 roku prawdopodobnie wg projektu Jerzego Kowarskiego.

Hotel Metropol (Marszałkowska 99). Zbudowany w 1964-5 wg proj. Zygmunta Stępińskiego i Grzegorza Chruścielewskiego.

Nr 45 (przedwojenny nr 39): **Hotel Polonia**. Powstał w 1911 roku jako inicjatywa hrabiego Konstantego Przeździeckiego. Projekt Józefa Holewińskiego przerobił Juliusz Nagórski. Wówczas był to bardzo luksusowy hotel z francuską restauracją, kawiarnię z salonem tylko dla pań, perfumerię z zapachami sprowadzonymi z Paryża i piwnicę z winami pamiętającymi czasy Napoleona Po 1945 roku zaczął podupadać i niszczyć. Po wojnie miała tu swą siedzibę firma Osobtorg, przykrywka dla NKWD. Obok działał bar, w którym jadaliby zwykle sowieccy oficerowie i kierownictwo sfer rządowych i partyjnych. Dopiero w 2004 roku przywrócono mu blask.

Nr 47 (przedwojenny nr 41): **Kamienica Wilhelma Rackmana**. Zbudowana w 1906 roku przez Ludwika Panczakiewicza w stylu secesji.

Nr 49 (przedwojenny nr 43): **Kamienica Dawidsohna i Kadyńskiego**. Na pocz. XX w. mieściła się tu wrotkarnia The Monster Roller Skating Rink. Na jej miejscu w latach 1913-4 powstała owa kamienica wg proj. Józefa Napoleona Czerwińskiego.

Nr 51 (przedwojenny nr 45): **Kamienica Hoserów**. Powstała w latach 1904-5 wg proj. Pawła Hosera, Władysława Kozłowskiego lub Apoloniusza Nieniewskiego dla rodziny największych ogrodników w mieście, Hoserów. Wzniesiona została na terenie ich dawnego firmowego ogrodu, o czym do dziś przypominają znajdujące się tu detale architektoniczne - umieszczone nad bramą kartusz, w którym znajduje się konwexa z kwiatami i owocami; sztukaterie w kształcie róż, metalowe kwiaty wplecione w kształt poręczy czy słoneczniki w witrażu na ostatniej kondygnacji. Nowatorska metoda polegająca na ustawieniu ścian konstrukcyjnych prostopadle do fasady pozwoliła na powiększenie okien i witryn. Kamienica była jedną z najbogatszych w Warszawie. Na froncie rustykalnie boniowana elewacja, balkony podtrzymują korynckie kolumny, na dachu znajduje się niewielka kopuła. W podwórzu istniała niegdyś fontanna w kształcie lwa. Początkowo znajdowały się tu mieszkania właścicieli i ich pracowników, biura oraz firmowy sklep ogrodniczo-nasienny. Podczas okupacji hitlerowskiej praktycznie nie ucierpiała, bowiem lokatorami wielu mieszkań byli wysocy rangą oficerowie niemieccy. W oficynie drugiego podwórka znajduje się obecnie jedyny w Europie **fotoplastikon**, pozostały w oryginalnym miejscu, prowadzony przez rodzinę Chudy od 1905. Wg najnowszych badań fotoplastikon miał tu jednak zostać otwarty dopiero w 1946 roku, jego pierwszym właścicielem był Ludwik Krempa a do rodziny Chudych należy dopiero od 1973 roku. Od 2008 roku dzierżawcą jest Muzeum Powstania Warszawskiego.

Nr 52: **Przystanek PKP Śródmieście**. Powstał w 1954-5 wg proj. Arseniusza Romanowicza i Piotra Szymaniaka z płytą dworca wg proj. Zbigniewa Wasiutyńskiego i Stanisława Kajfasza. Jest to dworzec podziemny. W 1963 zaprojektowały wnętrza przez Jerzego Sołtana, Zbigniewa Ichnatowicza, Lecha Tomaszewskiego, Wiktora Gesslera, Adolfa Szczepińskiego, Bogusława Smyrskiego i Wojciecha Fangora. Mozaikowe dekoracje wykonali Stanisław Kucharski i Jolanta Bieguszevska. W 2006-7 odbył się remont generalny dworca.

Nr 53 (przedwojenny nr 47): **Kamienica Izaaka Rotberga**. Powstała w 1893-4 w stylu neorenesansu, przebudowana ok. 1907 być może wg proj. Władysława Marconiego na potrzeby Hotelu Centralnego, który zmienił w 1945 nazwę na Central. W 1994-5 powstało w podwórku pierwsze takie w Polsce atrium ze szklanym dachem wg proj. Ceno Todorowa i Marka Gregorczyka.

Nr 54: **Dworzec Centralny**. Zbudowany w 1955-76 wg proj. Arseniusza Romanowicza i Piotra Szymaniaka. Był to nowoczesny dworzec czasów gierkowskich, otrzymał nawet nagrodę Mistera Warszawy'74, jednak już niedługo po wybudowaniu zaczął przysparzać kłopotów swą „nieporęcznością”. Dworzec posiada 4 perony pod ziemią o dł. 400 metrów każdy. W 1993 powstał projekt na zlecenie firmy Natalie, właściciela dwóch punktów gastronomicznych na dworcu. Projekt wykonała pracownia Szymański i Partnerzy z Monachium, a zakładał on nie naruszenie dworca, tylko zintegrowanie i funkcjonalne zaprojektowanie części usługowej i dodanie nowych wejść. Projekt niestety nigdy nie doszedł do skutku. W 2009 zaczęto oczyszczanie dworca: umyto sufity i posadzki, pierwszy raz od 30 lat. W 2010 zaczęto prace modernizacyjne wg proj. Towarzystwa Projektowego G. Niwiński & J. Porębski.

Nr 55 (przedwojenny nr 49): **Kamienica Franciszka Łapińskiego**. Powstała w latach 1880-1 wg proj. Lanciego. W bramie **kapliczka** z figurą Matki Boskiej.

Nr 56c: **Pawilon handlowy Swede Center**. Powstał w 1992 roku wg proj. Marka S. Melaka z zespołem dla IKEA.

Nr 57 (przedwojenny nr 51): **Kamienica Towarzystwa Budowy Maszyn i Urzędzeń Sanitarnych "Drzewiecki i Jeziorański S.A."**. Powstała w latach 1910-11 (oddana dla mieszkańców w 1912 roku) wg proj. Artura Gurney'a w formie małego zameczku z dwoma asymetrycznymi ryzalitami zwieńczonymi trójkątnymi szczytami i charakterystycznymi dwuspadowymi dachami z mansardami. Na wysokości drugiego piętra ma balkony biegnące przez całą szerokość a na piątym piętrze balkony tworzą galerię podtrzymywaną dziewięcioma kolumnami. Posiadała własne źródło prądu oraz studnię artezyjską ze względu na mieszczący się tu od wybudowania **Szpital Dziecięcy "Omega"** (zlikwidowany w 2003 roku). Właścicielami firmy byli Piotr Drzewiecki (późniejszy prezydent Warszawy) oraz Jan Jeziorański. W 1943 roku kamienica została uszkodzona, bomba przebiła prawie wszystkie stropy. Po wojnie wyremontowano ją, równocześnie upaństwowiając. Zamieszkał tu wówczas bratanek prezydenta miasta Zbigniew Drzewiecki (8 IV 1890 - 11 IV 1971) - pianista, pedagog, profesor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Warszawie, w latach 1946-1952 rektor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Krakowie. Był rodowitym warszawiakiem, absolwentem Gimnazjum gen. Pawła Chrzanowskiego (dzisiejsze XVIII LO im. Jana Zamoyskiego). Początkowo kształcił się na politechnice w Wiedniu i Brnie (budowa maszyn), jednak naukę kontynuował w Wiener Akademie für Musik. Na estradzie występował nieprzerwanie w latach 1916-1962, specjalizując się przede wszystkim w kompozycjach Fryderyka Chopina. Należał też do grona inicjatorów Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina, wielokrotnie zasiadając w jego jury. Był cenionym publicystą muzycznym, prezesem stowarzyszeń branżowych, autorem biograficznej książki *"Wspomnienia muzyka"*. Dokonał licznych nagrań płytowych a do grona jego uczniów należą m.in. Ryszard Bakst, Lidia Grychtołówna, Adam Harasiewicz i Wacław Kisiielewski. Przed wojną mieszkał przy ul. Marszałkowskiej 17, później zamieszkał przy ul. Willowej. Od 1955 roku mieszkał tu również Witold Dębniak (1926-2011) - z zawodu lekarz stomatolog, ale również znakomity rzeźbiarz, uczestnik wielu wystaw, twórca m.in. popiersia Mikołaja Kopernika znajdującego się w gmachu Światowej Organizacji Zdrowia w Genewie. Był mężem wnuczki Piotra Drzewieckiego, Krystyny Ilińskiej. Obecnie kamienica jest pusta. Wewnątrz piękne schody drewniane z koronkową, metalową barierką. Nad bramą malutka **kapliczka**.

Nr 58: **Przystanek PKP Ochota**. Powstał w 1954-62 wg proj. Arseniusza Romanowicza i Piotra Szymaniaka.

Kamienica. Przed wojną małżeństwo Kleinadłów udzielało tu komplety z fizyki.

Nr 59 (przedwojenny nr 53): **Kamienica**. Prawdopodobnie wzniesiona na przełomie XIX i XX w. Kto był jej projektantem dziś nie wiadomo, pod uwagę brani są jednak: Józef Holewiński, Witold Lanci, Władysław Marconi, Juliusz Nagórski i Ludwik Panczakiewicz. Spalona po upadku Powstania

Warszawskiego, po wojnie odbudowana. Mieścił się tu polski oddział **British Council** z bogatą brytyjską biblioteką. W stanie wojennym było to okno na świat, gdzie można było wypożyczyć książki, niedostępne w kraju. Od 2008 roku zbiory znajdują się w siedzibie Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Praga Południe m. st. Warszawy przy ul. Meissnera 5.

Nr 61 (przedwojenny nr 55): **Kamienica Józefa Dudzika**. Wzniesiona w 1897 roku, trzydzieści lat później stała własnością Towarzystwa Ubezpieczeń WARTA. Pierwotnie miała cztery piętra, dopiero nowy właściciel dobudował piąte, po czym w głównej klatce schodowej zamontował windę. Pracami kierował architekt Bolesław Handelsman-Targowski, tworząc luksusową kamienicę z klasycystyczną elewacją. Podczas okupacji hitlerowskiej niegroźnie uszkodzona, była schronieniem dla kilkorga Żydów, którzy ocalili. Podczas Powstania Warszawskiego na jej podwórzu odbyła się masowa egzekucja, o której informuje pamiątkowa tablica. Po wojnie nieremontowana, doprowadzona została do prawie całkowitej ruiny. W 2009 roku kamienicę nabyła szwedzka firma deweloperska Reinhold Polska z zamiarem odnowienia jej. Dziś jest eleganckim biurowcem.

Nr 63 (przedwojenny nr 57): **Kamienica Józefa Lipińskiego**. Powstała w 1897-9 wg proj. Witolda Lanciego (J. Husa?). Neorenesansowa, z charakterystycznymi trójkątnymi naczółkami, sztukatorskimi girlandami i pilastrami. Podczas okupacji hitlerowskiej mieścił się tutaj hotel Wehrmachtu. Eklektyczne dekoracje w 1974 roku zniszczono podczas przygotowań do otwarcia Dworca Centralnego. W 200? kamienicę kupił fotografik Tomasz Gudzowaty z zamiarem wyburzenia jej, jednak konserwator zabytków zapobiegł temu. Kamienicę nabyła szwedzka firma deweloperska Reinhold Polska z zamiarem odnowienia jej. W 2009 mieszkańców wysiedlono i rozpoczęto remont. Dziś jest eleganckim biurowcem.

Nr 65\75: **Centrum LIM (LIM Center).Hotel Marriott**. Hotel powstawał w latach 1980-9 wg proj. Jerzego Skrzypczaka, Andrzeja Bielobradka i Krzysztofa Stefańskiego dla inwestora LIM Joint Venture, który umieścił tu również swoją klinikę. Budynek ma 42 piętra i 140 m wysokości. Hotel zaczyna się dopiero od 20-tego, niżej są biura i kasyno. Na dwóch ostatnich piętrach umieszczono kawiarnię Panorama Club z pięknym widokiem na miasto. W hotelu jest 518 pokoi i 95 apartamentów, na samej górze mieści się apartament prezydencki. Hotel uzyskał już 5 razy z rządu nagrodę "Best Business Hotel in Eastern Europe". Cena za dobę średnio ok. 350 zł za podstawowy pakiet. Galeria LIM z 40 sklepami i restauracją Champions Bar, kasami LOT. Ciekawe, że budynek został trzy razy zdobyty przez wspinaczy: dwa razy w 1999 przez Francuza Alain Roberta i Dawida Kaszlikowskiego, a w 2009 przez Bartłomieja Opiełę. Na miejscu hotelu, przed wojną mieściły się:

Nr 65: **Apteka Izydora Nasierowskiego**.

Nr 71: **Kamienica** powstała na pocz. XX w. wg proj. B. Rogoyskiego. Mieszkał tu prezydent Warszawy Piotr Drzewiecki (1865-1943).

Nr 75: **Kamienica** z 1911 roku z płaskorzeźbami w szczycie wg proj. J. N. Czerwińskiego.

Nr 80: **Magazyny Karola Fritschego**. Powstały w 1845 w związku z budową dworca wiedeńskiego.

Nr 81: **FIM Tower Building**. Powstał w 1993-6 wg proj. Lorenzo Martinoia, Sokalskiego i Amadeo Strady z Mediolanu. Ma 115 m wysokości i 26 kondygnacji (w czasie budowy zniesiono obowiązujący wówczas w stolicy limit wysokościowy).

~ **Kamienica Burcharda**. Powstała w 1911 roku, przetrwała wojnę. W 1973 roku rozebrana, by poprowadzić tory tramwajowe przesunięte na czas budowy Dworca Centralnego.

Nr 83 (przedwojenny nr 77): **Dom Towarzystwa Akcyjnego "St. Majewski i S-ka"**. Zbudowany w 1911 roku wg proj. Józefa Napoleona Czerwińskiego.

Nr 85 (przedwojenny nr 79): **kamienica Szelechowskich**. Powstała w 1912 roku dla rodziny króla astrachańskiego kawioru i ryb w Warszawie, Mikołaja Szelechowa. Projektantem był Łotysz Waldemar Piotr Aleksander Fedders. W 1915 roku Mikołaj wyjechał wraz z carską armią do Rosji i firmę prowadził dalej aż do 1929 roku Michał Szelechow, mieszkając tu z rodziną. Jeszcze w 1944 na liście lokatorów widniało nazwisko Szelechow.

Nr 91 (przedwojenny nr 85): **Gmach Związku Zawodowego Pracowników Samorządu Terytorialnego Rzeczypospolitej Polskiej**. Zbudowany w latach 1931-1936 wg proj. Maksymiliana Goldberga (B. Krzemieniewskiego i L. Suzina?). Elewacje pokryte zostały piaskowcem z Dołów Biskupich. Płaskorzeźbę wykonał Aleksander Żurkowski.

Nr 93: **Kamienica** łącząca secesję z niemieckim neorenesansem.

Nr 97 (przedwojenny nr 91): **Wojskowy Instytut Geograficzny**. Powstał w 1933 roku wg planów Antoniego Dygata z dekoracją hallu Bolesława Cybisa i Jana Zamoyskiego.

~ **Fabryka Asfaltu i Tektury Ogniotrwałej do Krycia Dachów**. Powstała w 1882 roku, właścicielem był M.M. Płoński. Pracowało tu 50 robotników.

Nr 99 (przedwojenny nr 93): **Kamienica Stanisława Rostkowskiego**. Powstała w latach 1910-1911 wg proj. Artura Gurneya, jako luksusowa kamienica z elementami secesji, w której uniknięto efektu podwórka-studni, otwierając wewnątrz podwórza na ulicę. W 1911 oficynę nadbudowano i połączono z kamienicą frontową.

Świetlica Środowiskowa „Gapizon”.

Nr 101 (przedwojenny nr 95): **Kamienica Gustawa Pała (Dom mieszkalny rodziny Palów)**. Zbudowana w latach 1937-1938 wg proj. Jerzego Gelbarda i Romana Sigalina. Właściciele domu posiadali firmę produkującą słynną pastę do butów Dobrolin. W podwórzu znajduje się **kapliczka** - figura Matki Boskiej na wolno stojącym cokole. W 2012 roku dom został wpisany do rejestru zabytków. Po wojnie mieszkała tu Ida Kamińska (1899-1980) - aktorka teatralna i filmowa żydowskiego pochodzenia, w latach 1955-68 dyrektor Teatru Żydowskiego w Warszawie, założonego tu w 1913 roku przez jej rodziców Abrahama Izaaka i Esterę Rachel Kamińskich. Po wydarzeniach marcowych przez Wiedeń i Tel Awiw wyjechała do Nowego Jorku, gdzie mieszkała do końca życia.

Nr 103: **Wojskowe Przedsiębiorstwo Budowlane**. Budynek powstał w latach 1951-1952 wg proj. Tadeusza Iskierki.

Nr 105: **Dom Turystyczny**. Powstał ok. 1938 roku wg proj. Władysława Borawskiego jako tani hotel. Po zniszczeniach z 1944, odbudowano budynek w 1947 wg proj. Ireny Poniatowicz-Głazek na potrzeby Domu Samopomocy Chłopskiej. W latach 1949-89 mieściła się tu redakcja Trybuny Ludu. Od 1989 działa tu redakcja dziennika Rzeczpospolita.

Fabryka Plakatów J.L. Hirszowicz. Fabryka działała na pocz. XX w., zatrudniała 100 robotników, miała kapitał 100.000 rubli, a obrót 250.000 rubli.

Nr 107 (przedwojenny nr 101): **Dom Zjednoczenia Kolejowców Polskich**. Powstał w 1938 roku.
~ **Fabryka Cukrów, Czekolady, Biskoptów i Pierników ZŁOTY UL**. Na pocz. XX w. pracowało tu ok. 150 pracowników.

Nr 109 (przedwojenny nr 103): **Kamienica Józefa Lipińskiego**. Zbudowana w 1900 lub 1908 roku. Przetrwiała okupację hitlerowską, w czasach komunistycznych pozbawiona wszelkich bogatych dekoracji. Od ulicy Lindleya zachowały się jedynie inicjały JL: Józef Lipiński. W 2011 roku

wyremontowano jej fasadę.

Dworzec Kaliski. Powstał na rogu alej i Żelaznej w 1900 wg proj. J. Husa. Jeździły stąd pociągi w kierunku Kalisza, przez Łódź Kaliską. Był to budynek parterowy, długi na 27 osi. W trakcie ewakuacji wojsk rosyjskich w 1915 uległ zniszczeniu i po odzyskaniu niepodległości nie było już potrzeby odbudowy, gdyż ruch przejął Dworzec Warszawsko-Wiedeński. W 1933-9 powstał tu Dworzec Pocztowy wg proj. J. Szanajcy.

Nr 115: **Fabryka Bilardów M.Z. Piotrowski.** Założona w 1901 z 12 pracownikami i kapitałem 12.000 rubli a dochodem 30.000 rubli.

Nr 117, 119, 119a, 121\123: **Osiedle Kombajn.** Powstało w 1961-6 wg proj. Wojciecha Onitzcha, Teodora Burschego, Władysława Rzechowskiego, Aliny Supińskiej i Mariana Sulikowskiego. Nazwa wymyślona została przez samych architektów, bo plan osiedla na rysunku przypominał właśnie kombajn. Bloki mają dość nietypową wysokość (5 pieter), sklepy w parterze i punkty usługowe na antresoli.

Nr 117: ~ **Fabryka Wyrobów Metalowych Refelda, Dubeltowicza i S-ki.** Działała pod koniec XIX w. W 1893 zatrudnionych tu było 165 robotników. W 1895 prawdopodobnie w budynkach po fabryce Refelda umieszcza się Fabryka Wyrobów Metalowych Rohn, Zieliński i S-ka z 500 pracownikami, produkująca pompy parowe, odlewy ogrzewnicze i konstrukcje żelazne, głównie na eksport do Rosji.

Nr 117a: **Przedszkole nr 239.**

Dworzec Warszawa Ochota. Powstał w 1963 wg proj. Arseniusza Romanowicza i Piotra Szymaniaka z konstrukcją W. Brzozowskiego i M. Gołębia. Wyremontowany w 2009.

Nr 121\123: **Wypożyczalnia dla Dorosłych i Młodzieży nr 76.**

Nr 123 a: **Millennium Plaza** (do 2003 roku **Reform Plaza**). Zaprojektowany i wzniesiony w latach 1996-1999 przez tureckiego biznesmena Vahapa Toya. Liczy 116 m wysokości (w tym 4-metrowa antena na dachu), ma 28 kondygnacji nadziemnych i 3 podziemne. W 2002 roku dodane zostały 3 windy we wschodniej fasadzie.

Nr 124/136: **Eurocentrum Office Complex.** Z założonych 4 budynków biurowych powstał jedynie **Alpha**. Biurowiec o 21 kondygnacjach nadziemnych i 3 podziemnych ma 88 metrów wysokości. Powstał w latach 2000-2002. Budowa pozostałych rozpoczęta w 2000 roku została wstrzymana z powodu bankructwa tureckiego inwestora i wznowiona po kilku latach. Jej zakończenie planowane jest na 2014 rok. Ma powstać jeszcze **Gamma** (w latach 2012-2014; 15 kondygnacji nadziemnych i 3 podziemne). Zarzucono budowę **Eurocentrum Hotel Crowne Plaza** (68 m wysokości, 17 kondygnacji nadziemnych), **Eurocentrum Beta**, **Eurocentrum 3** oraz **Eurocentrum 4** (wszystkie identyczne jak Alpha)

Nr 129: **Fabryka Wyrobów Metalowych A. Makowski i E. Raner.** Fabryka działała do 1903 z ok. 100 pracownikami, w 1904 zaczęła tu produkcję Fabryka Pudełek Tekturowych RYSZARD. Właścicielami byli Klemens Weltzwebel i Ryszard Filipkowski, zatrudniali 342 robotników. Obok, od 1889 działała Warszawska Fabryka Koniaku Krymskiego IMPERIAL. Właścicielami byli I.S. Brumer, A. i B. Kempner. Pracowało tu 28 robotników, kapitał wynosił 100.000 rubli a dochód 180.000 rubli.

Osiedle Aleje Jerozolimskie Zachodnie. Powstało w 1962-7 wg proj. Jerzego Baumillera i Jana Zdanowicza. Bloki ustawiono w ten sposób, aby wjeżdżający do Warszawy widzieli tylko zwartą ścianę. Bloki są długie 4-piętrowe lub 7-mio do 13-piętrowych punktowców. Osiedle uzyskało

nagrodę Komitetu Budownictwa i Urbanistyki na rok 1963 za jego walory architektoniczne i rozwiązania przestrzenne.

Nr 147: **Dworzec Warszawa Zachodnia**. Dworzec PKP i PKS, wraz z biurowcem kolejowym powstał w 19???. W 1993 powstał projekt budowy tutaj biurowca City West, przygotowany przez Andrzeja Sikorskiego. Inicjatorem było konsorcjum składające się z Przedsiębiorstwa Robót Kolejowych PRK-7 i PKP. Miał być to zespół dwóch połączonych biurowców o 17 piętrach o pow. 60.000 m². Pod ziemią miał mieścić się garaż na 700 aut. Mieściłyby się tu biura, galeria handlowa i nowoczesny dworzec. Całość miała kosztować 40 milionów dolarów. Pierwszą przeszkodą był przegrany proces o własność kawałka ziemi, o który walczyła dzielnica Ochota i wygrała dzięki staremu dekretowi Piłsudskiego. Jednak w 1996 ogrodzono nawet działkę i wyburzono baraki należące do PRK-7. Miano tylko zwrócić różnicę za ów pasek ziemi. Ale nadeszły restrukturyzacje i zmiany i pomysł upadł, a szkoda, bo była to szansa na rewitalizację i unowocześnienie dworca.

Nr 148: **Centrum Handlowe Reduta (Reduta Business Center)**. Jest jednym z pierwszych tego typu obiektów w Warszawie. Powstało w 1999 roku, cztery lata później zostało powiększone o 11 000 m² powierzchni handlowej i ma jej dziś 38800. Powierzchnia biurowa to dodatkowe 1700 m². Budynek liczy 2 kondygnacje nadziemne.

Nr 154: **BASF Polska**. Biurowiec o 4 kondygnacjach nadziemnych.

Nr 179: **Blue City**. Centrum handlowe powstałe w latach 2003-2004, charakteryzujące się szklaną kopułą (36 m rozpiętości) i fontanną o wyrzucie strumienia wody sięgającym 26 metrów. Budynek liczy 55 m wysokości, ma 6 kondygnacji nadziemnych i 2 podziemne. Jednym z twórców projektu jest włoska pracownia architektoniczna Laguarda Low Architects.

Fort Tscha Szczęśliwice (róg ul. Śmigłowiec). Fort powstał w 1885 jako część Twierdzy Warszawa. Otoczony był suchym rowem. Mieścił magazyny, stajnie i wozownie. Stały tu kaponiera czołowa, 2 półkaponiere boczne i kaponiera szyjowa i 2 pary kazamat szyjowych, służących jako magazyny. Miał powierzchnię 33,7 ha. W 1909 częściowo fort wysadzono i rozbrojono. W 1928 zaczęto w forcie budować stadion wg proj. M. Łęczyckiego, wzorującego się na stadionie olimpijskim w Amsterdamie (boisko do piłki, tor kolarski, korty, bieżnia i skocznie, pływalnia, strzelnica, 6000 miejsc na trybunie krytej i 7000 na odkrytej, a na łukach 27.000 miejsc stojących) ale kryzys nie pozwolił dokończyć budowy; skrajem esplanady poprowadzono linię EKD, mającą ułatwić dostęp do ośrodka sportowego. W 1938 działała tu jedynie strzelnica Bractwa Strzelców Kurkowych. We wrześniu Niemcy przejęli fort, a w nocy z 25 na 26 września 1 batalion 56 pułku piechoty pod dowództwem Władysława Legutki próbowali go odebrać. Wycofali się ze stratą kilkudziesięciu żołnierzy. Po wojnie kazamaty wykorzystuje wojsko na drugorzędne cele. Dziś mieszczą się tu garaże i ogródki działkowe.

Nr 196: **Ogrody Jerozolimskie**. Blok powstał w 2009 dla SOBPOL-u.

Data nadania nazwy: XIX wiek. 1946.11.27 - 1949.03.26 odcinek od początku wiaduktu mostu im. ks. Józefa Piłsudskiego (łącznie z al. 3 Maja) do placu przez Dworcem Głównym (za dzisiejszym rondem Romana Dmowskiego) nazywał się al. Generała Władysława Sikorskiego.